

LUX

3 FILMY
24 JAZYKOV
28 KRAJÍN

FILM

DAYS

TONI ERDMANN

Maren Adeová

Nemecko, Rakúsko, Rumunsko

LUX
FILM PRIZE

EURÓPSKY PARLAMENT
SA PLNE ZASADZUJE ZA KULTÚRU

ye10
ars

Európsky parlament

TONI ERDMANN

FILM MAREN ADEOVEJ

Ines, zamestnankyňa veľkej nemeckej spoločnosti so sídlom v Bukurešti, neskrýva svoje rozhorčenie, keď ju nečakane príde navštíviť otec. Jej dokonale zorganizovaný život nestrpí ani najmenšie vykoľajenie, ale keď jej otec položí otázku, či je šťastná, nedokáže odpovedať. Odteraz už nič nebude ako predtým. Jej dotieravý otec, za ktorého sa hanbí, urobí všetko pre to, aby jej pomohol opäť nájsť zmysel života a vymyslí si preto postavu: šibalského Toniho Erdmanna...

Hoci dramatický element príbehu v zásade spočíva v tomto problematickom vzťahu, film obsahuje neočakávaný komický náboj, lebo otec dokáže hrať groteskné úlohy a tak obalamutiť svet mocných, ktorí obklopujú jeho dcéru. V konečnom dôsledku táto postava neúmyselne odhaľuje hlbokú sociálnu a hospodársku nerovnosť, ktorú spôsobujú hlavní hráči globalizovaného sveta.

NEOČAKÁVANÁ KOMÉDIA

Pri svojom uvedení na festivale v Cannes v roku 2016 film *Toni Erdmann* zaujal kritikov aj verejnosť svojím nevšedným humorom a často je označovaný za komédiu, hoci komické momenty nie sú tak časté, ako sa zdá pri prvom pozretí. Humor je však ľahko prístupným východiskovým bodom filmu a po kratšej úvahe je ľahké za kontrastnou dvojicou otca a dcéry odhaliť klasické cirkusové postavičky: Augusta a bieleho klauna.

Otec Winfried očividne zaujme úlohu klauna s Augustovými tradičnými črtami: výstredný mejkap, červený nos, v tomto prípade nahradený grotesknou zubnou protézou, parochňa, oblečenie, ktoré mu nesedí, určité zveličovanie, bezočivosť a viac či menej predstieraná nemotornosť. Cieľom mnohých jeho výstupov je okamžite rozosmiať prehnanosťou, prešľapmi či provokáciou jeho partnerov, ktorí sa v menšej či väčšej miere stávajú obeťami.

Naproti tomu jeho dcéra Ines sa spočiatku javí ako mimoriadne vážna osoba bez zmyslu pre humor, ktorá viac či menej trpezlivo znáša výstrelky svojho otca. Až postupom času sa odhalí jej komická úloha a potenciál, najmä keď privíta svojich hostí v Evinom rúchu. Vtedy v Ines vytušíme vlastnosti bieleho klauna, a to najmä fyzické: je to postava, ktorá musí byť za každých okolností nezlomná, vždy pôsobí triezvo, musí si zachovať dôstojnosť, ale pod vážnym povrchom sa v skutočnosti skrýva tragikomický potenciál.

VÁŽNY, DOKONCA AŽ DRAMATICKÝ PRÍBEH

Film však nie je cirkusové číslo. Práve naopak, klaun v skutočnom živote uvádza ľudí navôkol do rozpakov, ako to robí Winfried svojej dcére, keď preniká do jej profesionálneho sveta, pričom ju v úlohe Toniho Erdmanna viackrát vyvedie z rovnováhy. Spomenieme si najmä na scénu, keď sa Ines po náročnom pracovnom dni v reštaurácii stretne s dvoma „kamarátkami“ a za chrbtom sa im zjaví jej otec v parochni a predstavia sa ako údajný tréner Iona Tiriaca. Hoci Toni rozosmeje diváka aj obe kamarátky, u Ines sa naopak prejaví ľahko pochopiteľná podráždenosť maskovaná zdánlivou odmeranosťou.

Jasne sa tu vynára dramatický prvok filmu, keďže otec a dcéra sa jeden druhému vzdialili a Ines teraz žije v inom svete ako jej otec: dokážu si k sebe nájsť cestu, kým dôjde k definitívnemu odlúčeniu? Táto ťažká téma je jasne naznačená na začiatku filmu, keď Winfriedovi zomrie pes na starobu, čo sa stane spúšťačom celého príbehu: hoci to nie je vyjadrené priamo, ľahko pochopíme, že táto udalosť je pre Winfrieda znamením, že aj on starne, a to ho vedie k odchodu do Bukurešti, aby znovu našiel svoju dcéru.

Film ďalej využije toto oĀakávanie, keď sa opätovné zblíženie postáv časovo prekryje so zdanlivou smrťou otca či jej predzvestou v jeho ťažkopádnej bulharskej maske: myslíme si, že dostal infarkt, aj keď nakoniec vstane. Nasleduje elipsa, ktorá umožňuje začať nasledujúcu sekvenciu príchodom dcéry na pohreb, pričom si chvíľu myslíme, že ide o pohreb otca, ale potom sa dozvieme, že pochovejávajú starú matku. Smrť ako konečná téma je teda jasne prítomná, hoci je šikovne zmiernená scenáristickým trikom, keď je smrť otca nahradená smrťou starej matky, ktorú diváci takmer vôbec nepoznali.

DRAMATICKÁ DYNAMIKA

Hoci dramatický element filmu je jasne vykreslený, každá pasáž má svoju vlastnú dynamiku, ktorá sa vyznačuje konfrontáciou medzi otcom a dcérou. Obaja sa usilujú symbolicky získať oproti tomu druhému výhodu. Vôbec sa nesnažia o zmierenie, sú totiž v implicitnom konflikte vzťahu a obaja chcú získať nad tým druhým prevahu. Ako to vyjadruje postava Winfrieda, konfrontácia sa týka základných existenčných hodnôt, no rýchlo sa stane konfliktom osobností. Hoci sa zdá, že Winfried má nad Ines prevahu svojou výškou aj humorom, čoskoro si všimneme,

že mu dokáže kontrovať a obrátiť situáciu vo svoj prospech: keď jej už počas jednej z prvých scén ironicky vysvetľuje, že si najal náhradnú dcéru, ona mu bez rozpakov odpovie, že je to vlastne skvelé a aspoň mu nebude musieť zavolať na narodeniny. Aj v Bukurešti mu ľahko odvrkne, keď jej rozpráva o šťastí a zmysle života: flegmaticky s náznakom irónie mu vyčíta, že používa veľké slová a šikovne proti nemu obráti jeho vlastnú otázku.

Keď sa potom vráti ako Toni Erdmann, Winfried nad ňou predsa len získa prevahu svojimi grotesknými výstupmi a viackrát ju vyvedie z rovnováhy, či už počas opísanej scény v reštaurácii, alebo keď sa objaví na terase kancelárií, kde bez zaváhania použije svoj prdiaci vankúšik.

Ines sa však napriek svojej zdanlivej jemnosti ukáže ako hrozivo drsná a svojho otca pozve napríklad na večierok s priateľmi, kde priamo pred ním užíva kokaín a kde sa jej rumunský kolega (a milenc) správa obscénne a používa fľašu šampanského ako falický symbol. Týmto správaním sa Ines snaží konfrontovať otca s novým obrazom samej seba, obrazom znepokojujúcim a na míle vzdialeným od obrazu dievčatka, ktorý si jej otec o nej určite uchoval, a v prostredí, ktoré mu je úplne cudzie, ho vyvieš z rovnováhy. Všimneme si však, že v tejto situácii nezíska skutočnú výhodu, a radšej odíde z nočného klubu bez toho, aby sa pokúsila jasne ukázať akúkoľvek symbolickú prevahu: nakoniec práve ona prekoná vzdialenosť, čo ju od otca oddeľuje.

Tento scéne zmierenia však predchádza zintenzívnenie mocenského vzťahu, najmä keď počas návštevy ložiska ropy využije otca, aby zatlačila na rumunského riaditeľa, pričom Winfriedov nevydarený vtíp má za následok prepustenie robotníka. Otec takto padne do vlastnej pasce svojej masky a dcéra ho symbolicky dorazí v aute, keď mu potvrdí, že hospodársky rozvoj krajiny prebieha prostredníctvom takéhoto prepúšťania napriek „zelenej“ sentimentalite, ktorú naivne preukázal.

Porazený otec sa teda vydáva za Rumunku, ktorej vizitku si nechal a pred ktorou sa vydáva za nemeckého veľvyslanca. Mocenský vzťah sa ešte raz obráti a jeho dcéra padne do pasce tejto komédie: najprv je nútená nešikovne maľovať vajce a potom z plných pľúc spievať pred celou zhromaždenou rodinou. Zachová si však svoju dôstojnosť, nechá otca napospas situácii a odíde.

TEMPO A VYVRCHOLENIE FILMU

Táto meniaci sa prevaha dodáva každej scéne vlastnú dynamiku, ktorej výsledok nedokážeme uhádnuť: zvíťazí otec alebo dcéra? Hoci je často prítomný humor, všimneme si aj, že filmárka predlžuje mnohé pasáže filmu, ktorý takto trvá viac než dve a pol hodiny: hoci väčšina divákov má z filmu dojem, že ide o komédiu, rôzne pasáže sú prakticky nastrované v reálnom čase, čo umožňuje predovšetkým vniesť do filmu napätie. Napätie tej či onej postavy je tak často citelne vo viacerých scénach. Výrazne to cítime najmä v scéne, ktorá predstavuje vyvrcholenie filmu, keď večierok s kolegami vyústi do obnaženia všetkých prítomných, čo u divákov vyvoláva výbuchy smiechu.

Okrem komického aspektu vyvrcholenie určuje aj hlbší význam filmu. V konečnom dôsledku tu nedôjde k žiadnej konfrontácii otca a dcéry, samotná Ines podľahne čisto psychologickému tlaku a zrazu sa rozhodne vyzliecť a privítať hostí v Evinom rúchu: toto gesto má metaforický význam a nahota je tu rovnako fyzická, ako aj morálna. Ines odloží pretváрку, ku ktorej sa až do toho momentu v tomto svete ilúzií a klamstiev uchýľovala. Práve toto zrieknutie sa pretvášky jej definitívne umožní zmieriť sa s otcom, ktorý sa čoskoro objaví prezlečený za tú najabsurdnejšiu postavičku. Pochopíme, že kým masky Toniho Erdmanna sú viditeľné a komické, tie, ktoré prevládajú v Inesinom svete, sú neviditeľné, dramatické a pôsobia na jej život ako jed, až kým sa skutočne nerozhodne s tým skončiť.

Nie je isté, či tento zlom vyvolala konfrontácia s otcom, a možno sa domnievať, že rozhodujúcu úlohu zohralo nahromadenie klamstiev zrejme počas celého filmu, a to najmä, keď ju nadriadený požiadal, aby usporiadala tento večierok, ktorý mal byť uvoľnený a jeho cieľom malo byť posilnenie vzťahov v tíme, ale jasne si uvedomujeme, že Ines ho vníma ako vrchol pokrytectva. Klamstvá a pretváрка významných vrcholových vedúcich pracovníkov v prostredí veľkých spoločností sa ďalej odhaľujú aj v inej pasáži: Inesin šéf Gerald jej totiž po stretnutí s generálnym riaditeľom Hennebergom navrhne, aby sa vyspala s Timom, rumunským partnerom, aby mu polichotila a posilnila zavedenú stratégiu... Ines to v podstate aj urobí, ale pochopíme, že tento rumunský partner už jej milencom bol a v hotelovej izbe, kde sa stretnú, jej povie aj to, že Gerald v skutočnosti vie o ich zdanlivo tajnom vzťahu. Každý hrá dvojakú alebo trojakú hru, ale v tejto chvíli si všimneme, že situácia plná klamstiev Ines pohoršuje či zraňuje: keď sa s ním odmietne milovať pod zámienkou, aby nestratila „drsnosť“, v podstate svojho milenca požiada, aby sa ukojil nad záškami, ktoré priniesla obsluha. Scéna je komická, ale odhaľuje extrémne pokrytectvo a morálne násilie vládnuce v tomto prostredí veľkých spoločností, ktoré je pripravené prinútiť mladú ženu, aby sa obetovala, čo v Ines bezpochyby po prvýkrát spôsobí zlom.

RUMUNSKO V POZADÍ

Filmárka dáva do popredia osobné vzťahy medzi mladou ženou a jej otcom, ale aj s rôznymi kolegami a nadriadenými. Aj keď sa zdá, že klamstvá, ktorými sú utajované zjavné mocenské vzťahy, dominujú tomuto korporátnemu svetu, geografia miest deja odhaľuje oveľa širší sociálny kontext: konzultačná firma, v ktorej Ines pracuje, má totiž za úlohu reštrukturalizovať petrochemický priemysel v Rumunsku, aby sa zvýšila jeho výkonnosť, a to aj za cenu rozsiahleho prepúšťania. Tento aspekt sa však objavuje len postupne, keďže film sa najskôr sústreďí na privilegované miesta – veľvyslanectvo, luxusné hotely, kancelárie veľkých spoločností, nočný klub –, ktoré mladá žena navštevuje. Keď od nej otec odchádza, aby sa o niečo neskôr vrátil ako Toni Erdmann, a ona sa s ním lúči z balkóna, kamera nám diskrétno odhalí scénu za kulisami, kde na okraji záberu môžeme vidieť spustnuté domy obohané nepriehľadným múrom, ktoré sú zjavne súčasťou chudobnej štvrte. Viditeľná je sociálna segregácia a „skutočné“ Rumunsko sa objavuje len v istých chvíľach, napríklad keď sa Ines musí obrátiť na miestnych „remeselníkov“, aby otvorili putá, od ktorých si jej otec zabudol kľúče.

Priepasť medzi týmito dvoma svetmi sa v celej svojej brutálnosti samozrejme odhalí počas návštevy petrochemického podniku: v tej chvíli vidíme následky plánov, ktoré sa vypracovali, a rozhodnutí, ktoré sa prijali v kanceláriách, pričom rumunskí robotníci priamo na mieste o nich nič nevedia, hoci je v hre ich budúcnosť. Nezdá sa však, že by táto priepasť mladú ženu ťažila na duši. V aute na spätočnej ceste ospravedlňuje túto politiku údajnými pozitívnymi účinkami hospodárskeho rozvoja. Na konci filmu okrem toho vidíme, že definitívne neopustila korporátne prostredie, ale len prešla do inej konzultačnej spoločnosti. My ale máme na veci iný pohľad ako Ines a opis tohto sveta, pokrytectva a krutosti v medziľudských vzťahoch, ktoré sa v ňom prejavujú, na nás silno zapôsobí.

BODY NA ZAMYSLENIE

Okrem prvkov na analýzu uvedených vyššie za ďalšiu úvahu stojí aj niekoľko iných aspektov filmu *Toni Erdmann*.

Vzťahy medzi mužmi a ženami sú aj vzťahmi dominancie. Z tohto pohľadu je zaujímavé analyzovať Inesine vzťahy s kolegami a nadriadenými: aké narážky na vzťahy medzi pohlaviami sa vo filme nachádzajú? Posudzujú sa ženy inak ako muži? Sú tieto rozdiely explicitné alebo skryté? Ako sa medzi pohlaviami prejavuje dominancia?

Aká je presne hospodárska stratégia zobrazená vo filme *Toni Erdmann*? Aké sú úlohy rozličných postáv, Nemcov a Rumunov?

les grignoux

DESAŤ ROKOV EURÓPSKÝCH FILMOV PRE EURÓPANOV

Európsky parlament s potešením predstavuje tri filmy súťažiace o FILMOVÚ CENU LUX 2016:

À PEINE J'OUVRE LES YEUX (*Otvorila som si oči*),

film Leyly Bouzidovej

Francúzsko, Tunisko, Belgicko, Spojené arabské emiráty

MA VIE DE COURGETTE (*Ja ako Tekvička*), film Clauda Barrasa

Švajčiarsko, Francúzsko

TONI ERDMANN, film Maren Adeovej

Nemecko, Rakúsko, Rumunsko

Tieto mnohovrstvové príbehy, ktoré sú výsledkom veľkého zánietenia a tvorivosti mladých talentovaných európskych režisérov, sa budú premietat počas 5. ročníka Filmových dní LUX.

FILMOVÁ CENA LUX

Kultúra hrá kľúčovú úlohu pri vytváraní našej spoločnosti.

V duchu tejto myšlienky Európsky parlament vytvoril v roku 2007 FILMOVÚ CENU LUX s cieľom posilniť distribúciu európskych filmov v celej Európe a podnietiť celoeurópske diskusie o významných sociálnych otázkach.

FILMOVÁ CENA LUX je výnimočná iniciatíva. Zatiaľ čo väčšina koprodukčných európskych filmov sa premieta len v krajine pôvodu a len zriedka sa distribuuje do iných krajín, a to ani v rámci EÚ, FILMOVÁ CENA LUX predstavuje pre tri európske filmy vzácnu príležitosť získať titulky v 24 úradných jazykoch EÚ.

Vítaný film FILMOVEJ CENY LUX zvolia na základe hlasovania poslanci Európskeho parlamentu a bude vyhlásený 23. novembra 2016.

FILMOVÉ DNI LUX

FILMOVÁ CENA LUX viedla aj k vzniku Filmových dní LUX. Od roku 2012 sa trojica filmov súťažiacich o FILMOVÚ CENU LUX predstavuje širšiemu európskemu publiku počas Filmových dní LUX.

Prostredníctvom podujatia Filmových dní LUX vás pozývame na nezabudnuteľný kultúrny zážitok, pri ktorom sa stierajú hranice. Od októbra do decembra 2016 sa budete môcť pripojiť k milovníkom filmov z celej Európy a prísť na premietanie filmov *À peine j'ouvre les yeux* (*Otvorila som si oči*), *Ma vie de Courgette* (*Ja ako Tekvička*) a *Toni Erdmann* v jednom z 24 úradných jazykov EÚ. Nezapadnite hlasovať za film, ktorý je vaším favoritom, prostredníctvom našej webovej stránky luxprize.eu alebo na našej stránke na sieti Facebook!

CENA PUBLIKA

Cena publika FILMOVEJ CENY LUX sa udeľuje na základe hlasovania verejnosti. Nenechajte si ujsť príležitosť hlasovať za filmy *À peine j'ouvre les yeux* (*Otvorila som si oči*), *Ma vie de Courgette* (*Ja ako Tekvička*) a *Toni Erdmann*! Možno práve Vás vyberieme, aby ste v júli 2017 na pozvanie Európskeho parlamentu prišli na Medzinárodný filmový festival Karlovy Vary a oznámili, ktorý film získal Cenu publika.

SLEDUJTE,
DISKUTUJTE
A HLASUJTE

@luxprize

#luxprize

LUX
PRIZE
.EU

REŽISÉRKA: Maren Ade

SCENÁR: Maren Ade

OBSADENIE: Sandra Hüller, Peter Simonischek, Michael Wittenborn, Thomas Loibl, Trystan Pütter, Lucy Russell, Hadewych Minis, Vlad Ivanov, Victoria Cocias

KAMERA: Patrick Orth

PRODUCENTI: Janine Jackowski, Jonas Dornbach, Maren Ade, Michel Merkt

PRODUKCIA: Komplizen Film

KOPRODUKCIA: Coop99 Filmproduktion, KNM, Missing Link Films, SWR/WDR/Arte

ROK: 2016

DĹŽKA: 162 minút

ŽÁNER: fikcia

KRAJINA: Nemecko, Rakúsko, Rumunsko

PÔVODNÉ ZNENIE: nemecké, anglické

DISTRIBÚTOR: Film Europe s.r.o.

